

Ze spuścizny profesora Cezarego Kunderewicza. Jan Kodrębski i Cezary Kunderewicz w Katedrze Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Łódzkiego

From the legacy of Professor Cezary Kunderewicz. Jan Kodrębski and Cezary Kunderewicz at the Department of Roman Law, University of Lodz

Из наследия профессора Цезария Кундеревича. Ян Кодрембски и Цезарий Кундеревич на Кафедре римского права Лодзинского университета

Zi spadщини професора Цезаря Кундеревича. Ян Кодренський і Цезарій Кундеревич на Кафедрі римського права Університету в Лодзі

ANNA PIKULSKA-RADOMSKA

Prof. dr hab., Uniwersytet Łódzki

e-mail: apikulska@wpia.uni.lodz.pl, <https://orcid.org/0000-0003-3691-3824>

DAGMARA SKRZYWANEK-JAWORSKA

Dr hab., Uniwersytet Łódzki

e-mail: dskrzywanek@wpia.uni.lodz.pl, <https://orcid.org/0000-0001-9599-704X>

Streszczenie: Przedmiotem artykułu jest prześledzenie relacji zachodzących pomiędzy profesorami Cezarym Kunderewiczem (1912–1990) i Janem Kodrębskim (1936–1997). Analiza została przeprowadzona w oparciu o ich korespondencję, w szczególności listy J. Kodrębskiego zachowane w prywatnym archiwum C. Kunderewicza, które trafiło do Katedry Prawa Rzymskiego UŁ dzięki uprzejmości jego córki, Teresy Kunderewicz CR. Listy pochodzące z lat 1971–1990, obok informacji o łączących profesorów relacjach i podziale zadań w Katedrze Prawa Rzymskiego UŁ, są świadectwem sympatii i szacunku, jakimi panowie się darzyli.

Słowa kluczowe: Cezary Kunderewicz, Jan Kodrębski, Katedra Prawa Rzymskiego UŁ

Summary: The purpose of this article is to trace the relationship between Professors Cezary Kunderewicz (1912–1990) and Jan Kodrębski (1936–1997). The analysis is based on their correspondence, in particular the letters of J. Kodrębski preserved in the private archive of C. Kunderewicz, which found their way to the Department of Roman Law at the University of Lodz courtesy of his daughter, Teresa Kunderewicz CR. The letters, dating from 1971 to 1990, in addition to information on the relations between the professors and the division of tasks at the Department of Roman Law at the University of Lodz, are a testimony of the affection and respect that the gentlemen had for each other.

Key words: Cezary Kunderewicz, Jan Kodrębski, Department of Roman Law at the University of Lodz

Резюме: Цель данной статьи – проследить отношения между профессорами Цезарием Кундеревичем (1912–1990) и Яном Кодрембским (1936–1997). Анализ основан на их переписке, в частности на письмах Я. Кодрембского, хранящихся в частном архиве Ц. Кундеревича, которые попали на кафедру римского права Лодзинского университета благодаря его дочери, Терезе Кундеревич из Конгрегации Сестер Воскресения Господнего Нашего Иисуса Христа. Письма, датированные 1971–1990 годами, в дополнение к информации об отношениях между профессорами и распределении задач на кафедре римского

права Лодзинского университета, свидетельствуют о привязанности и уважении, которые господа испытывали друг к другу.

Ключевые слова: Цезарий Кундеревич, Ян Кодрембски, Кафедра римского права Лодзинского университета

Резюме: Мета статті – простежити взаємини між професорами Цезарем Кундеревичем (1912–1990) і Яном Кодренбським (1936–1997). Аналіз ґрунтується на їхньому листуванні, зокрема листах Я. Кодренбського, що збереглися у приватному архіві Ц. Кундеревича, які потрапили на Кафедру римського права Університету в Лодзі завдяки його доньці, Терезі Кундеревич. Листи, датовані 1971–1990 роками, окрім інформації про стосунки між професорами та розподіл завдань на Кафедрі римського права Лодзинського університету, є свідченням прихильності та поваги, які панове відчували один до одного.

Ключові слова: Цезарій Кундеревич, Ян Кодренбський, Кафедра римського права Університету в Лодзі

Cezary Kunderewicz był wychowankiem Uniwersytetu Warszawskiego. Tu w 1935 r. uzyskał magisterium z prawa, tu w ramach Seminarium Filozofii Prawa UW, prowadzonego przez prof. Eugeniusza Jarzę, przygotował rozprawę doktorską pt. *Poglądy filozoficzno-prawne Łukasza Opalińskiego*. Praca ukazała się drukiem we wrześniu 1939 r., ale promocja doktorska C. Kunderewicza odbyła się dopiero w listopadzie 1945 r. W UW także, po pokonaniu wielu przeszkód, 1 lipca 1960 r. uzyskał stopień naukowy docenta powszechnej historii państwa i prawa ze specjalnym uwzględnieniem prawa antycznego i papirologii¹.

Ze zrozumiałych względów był C. Kunderewicz emocjonalnie bardzo związany z Uniwersytetem Warszawskim. A jednak już w 1960 r. podjął negocjacje dotyczące zatrudnienia w Uniwersytecie Łódzkim i objęcia stanowiska kierownika Katedry Prawa Rzymskiego. W dostępnej dokumentacji² nie ma jednoznacznych śladów wskazujących na sposób, w jaki jego kandydatura na stanowisko docenta etatowego i kierownika Katedry znalazła się w orbicie zainteresowań władz UŁ. W prywatnym archiwum znajduje się jednak skierowany do C. Kunderewicza, a datowany na 7 listopada 1960 r. list dziekana Wydziału Prawa UŁ, doc. J. Piątowskiego, w którym ten mówi: „Jak Panu wiadomo, od dnia 1 października b.r. na skutek przejścia prof. dr. Borysa Łapickiego na emeryturę, Katedra Prawa Rzymskiego UŁ nie ma ani jednego samodzielnego pracownika naukowego. Ponieważ Pańska kandydatura

¹ Więcej A. Pikulska-Radomska, *Ze spuścizny Profesora Cezarego Kunderewicza. Trudna droga do Akademii*, *Zeszyty Prawnicze* 2022, t. 22, nr 3, s. 289–309 wraz z bibliografią; A. Pikulska-Radomska, *Profesor Eugeniusz Jarra i jego Seminarium Filozofii Prawa Uniwersytetu Warszawskiego*, w: Ł. Opaliński, *De officii libri tres / O powinnościach księgi trzy*, tłum. A. Maciejewska, wstęp i przypisy M. Tracz-Tryniecki, Warszawa 2023, s. 151–168.

² Mowa tu o prywatnym archiwum C. Kunderewicza przekazanym Katedrze Prawa Rzymskiego UŁ przez jego córkę, Teresę Kunderewicz CR, jak również o dokumentach przechowywanych w Archiwum UŁ (teczka osobowa o sygn. 10231).

jest brana poważnie pod uwagę, bardzo pragnąłbym nawiązać z Panem bezpośredni kontakt w tej sprawie [...]” – i dalej zaproszenie do przyjazdu do Łodzi z propozycją konkretnych terminów wyrażonych w dniach tygodnia. W aktach C. Kunderewicza zachowanych w Archiwum UŁ znajdują się jeszcze: pismo przewodnie z 25 października 1960 r. Departamentu Studiów Uniwersyteckich Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, wykaz prac sporządzony 6 listopada 1959 r., życiorys datowany na 29 października 1959 r., dwie (skądinąd nadzwyczaj pozytywne) opinie prof. J. Gintowta i prof. M. Wyszynskiego dotyczące monografii habilitacyjnej. Trudno sobie wyobrazić, by cała procedura odbywała się bez wiedzy i udziału zainteresowanego. W prywatnym archiwum zachowały się dokumenty świadczące o jej postępie: króciutka informacja z 17 kwietnia 1961 r. o decyzji Rady Wydziału Prawa o wystąpieniu z wnioskiem o zatrudnienie C. Kunderewicza (k. 13), wyciąg z protokołu z posiedzenia Senatu UŁ, który rozpoznał sprawę 24 kwietnia (k. 14), wniosek Rektora z 12 czerwca do Ministra Szkolnictwa Wyższego o powołanie kandydata na stanowisko docenta etatowego UŁ (k. 15). Ostatecznie z dniem 1 lipca 1961 r. C. Kunderewicz został zatrudniony w UŁ na stanowisku docenta etatowego (k. 16, 18), a od 1 października tego roku objął stanowisko kierownika Katedry (k. 24, 60). Funkcję tę piastował do chwili odejścia na emeryturę w 1982 r. Ta cezura, co istotne, nie wyznaczyła zakończenia jego zatrudnienia w UŁ. Jeszcze przez kilka lat, do 1986 r., odpowiadając na rokrocznie formułowane prośby władz uczelni, pracował na części etatu. Warto też dodać, choć nie ma to już bezpośredniego związku z pokonywaniem kolejnych etapów kariery naukowej, że już w okresie zatrudnienia w UŁ przez wiele lat pracował jako docent kontraktowy na części etatu w UW³.

Przy okazji należy wskazać, że objęcie stanowiska akademickiego w owym czasie wiązało się ze złożeniem ślubowania. Samodzielni pracownicy nauki składali je na ręce rektora podczas posiedzenia senatu, pracownicy pomocniczy zaś na ręce dziekana podczas posiedzenia rady wydziału⁴. Wręczenie dokumentu potwierdzającego powołanie na stanowisko docenta etatowego miało charakter oficjalnej

³ Zob. karty oznaczone numerem 979 (204–212) w teczce osobowej o sygn. 3241 w Archiwum UW, jak również np. karty 20, 21 w teczce osobowej o sygn. 10231 w Archiwum UŁ.

⁴ Rozporządzenie Ministrów Szkolnictwa Wyższego, Zdrowia, Oświaty, Spraw Zagranicznych oraz Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki z dnia 30 marca 1960 r. w sprawie brzmienia i trybu składania ślubowania przez osoby powołane na stanowiska pracowników nauki w szkołach wyższych, Dz. U. z 1960 r. Nr 22, poz. 131. Roty przysięg w paragrafach 2 i 3 rozporządzenia, http://g.ekspert.infor.pl/pl_dane/akty_pdf/DZU/1960/22/131.pdf#zoom=90 [dostęp: 18.01.2024 r.].

uroczystości w gmachu Ministerstwa. W prywatnym archiwum C. Kunderewicza zachowały się zaproszenia na obie te uroczystości.

Stan osobowy Katedry prezentował się w roku akademickim 1960/1961 doprawdy skromnie. Kuratorem był prof. Jan Adamus⁵, jej skład zasilali jeszcze asystent mgr Jan Kodrębski. Emerytowany już prof. B. Łapicki prowadził wykład kursowy z prawa rzymskiego⁶. Sytuacja oczywiście uległa zmianie po zatrudnieniu C. Kunderewicza. W kolejnym roku akademickim ten prowadził wykład kursowy z prawa rzymskiego, prof. Łapicki natomiast do roku 1965/1966 wykładał Ideologię Rzymu i jej znaczenie w rozwoju państwa i prawa. Skład osobowy Katedry zmieniał się oczywiście w czasie. Do grona współpracowników dołączył najpierw Tomasz Fijałkowski⁷, następnie Ireneusz Jakubowski⁸, potem Jakub Skomiał, Teodor Kierlik, Anna Pikulska-Robaszkiewicz, Maciej Jankowski oraz Zbigniew Rau. Niektóre z wymienionych osób zostały w tym składzie na stałe, dla innych zatrudnienie na Wydziale miało charakter przejściowy.

Jan Kodrębski w chwili objęcia przez C. Kunderewicza stanowiska kierownika Katedry Prawa Rzymskiego UŁ był asystentem, zatrudnionym w tej jednostce w 1958 r. przez prof. Łapickiego. Według wszelkiego prawdopodobieństwa to właśnie pod wpływem nowego szefa zainteresował się historią chrześcijaństwa starożytnego. Współpraca z nim okazała się dla J. Kodrębskiego bardzo owocna. Pod opieką naukową C. Kunderewicza przygotował i w 1964 r. obronił doktorat poświęcony stosunkowi św. Augustyna do prawa i państwa rzymskiego. Recenzentami w przewodzie byli profesorowie Konstanty Grzybowski oraz Jan Legowicz. Profesor Andrzej F. Grabski w ocenie dorobku J. Kodrębskiego, sformułowanej na potrzeby postępowania profesorskiego, pisze: „Mam w żywej pamięci triumfalną obronę rozprawy doktorskiej mgr. Jana Kodrębskiego, która odbyła się w dużej sali Wydziału Prawa, z udziałem licznie zgromadzonej publiczności, złożonej głównie z prawników i historyków różnych generacji. [...] Ogromna szkoda, że ta znakomita praca nie ukazała się wówczas drukiem, ze względów – piszę to z pełną odpowiedzialnością, bo sam zabiegałem o jej opublikowanie – pozanaukowych”⁹. Niezwłocznie

⁵ Prof. dr hab. Jan Adamus – historyk państwa i prawa polskiego oraz litewskiego; kierownik Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa UŁ; więcej np. J. Matuszewski, *Jan Adamus (1896–1962)*, w: *70 lat Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego*, red. A. Liszewska, A. Pikulska-Radomska, Łódź 2015, s. 49–54.

⁶ *Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1960/1961*, Łódź 1960.

⁷ T. Fijałkowski (1944–2001), Teczka osobowa o sygn. 16150 w Archiwum UŁ.

⁸ I. Jakubowski (1952–2020), Teczka osobowa bez sygn. (Dział Kadr UŁ).

⁹ Dokument w archiwum Katedry Prawa Rzymskiego UŁ. Więcej: A. Pikulska-Radomska, *Sylwetki łódzkich uczonych. Profesor Jan Kodrębski*, z. 89, Łódź 2008; zob. też I. Jakubowski, A. Pikulska-Radomska, Z. Rau, *Jan Kodrębski (1936–1997)*, w: *70 lat Wydziału...*, s. 93–98.

przystąpił młody adiunkt do pracy nad rozprawą habilitacyjną *Sabinianie i Prokurlianie. Szkoły prawa w Rzymie wczesnego cesarstwa*, którą ukończył w 1973 r. Piśmo o tym z uznaniem prof. Kunderewicz zarówno w opinii sporządzonej 20 lutego 1970 r. na potrzeby oceny kwalifikacyjnej pracowników naukowo-dydaktycznych, jak i w datowanej na 18 listopada 1973 r. recenzji habilitacyjnej J. Kodrębskiego. Pierwsza wzmianka o tej pracy, warto dodać, znajduje się już w złożonym w styczniu 1966 r. wniosku o zatrudnienie T. Fijałkowskiego na stanowisku asystenta stażysty¹⁰. Kolokwium habilitacyjne odbyło się 19 kwietnia 1974 r. Zaproszenie na to wydarzenie prof. Kunderewicz zachował w swoim archiwum.

Profesor Kunderewicz nigdy się do Łodzi nie przeprowadził. Przyjeżdżał z niezwykłą sumiennością, na ogół raz w tygodniu, nocując tylko w okresie sesji egzaminacyjnej. To dlatego obowiązek prowadzenia spraw Katedry na co dzień – oczywiście z wyłączeniem tych zarezerwowanych dla kierownika jednostki – spoczywał na J. Kodrębskim. W prywatnym archiwum C. Kunderewicza znajdują się listy adresowane do niego przez młodszego współpracownika. To 46 listów z lat 1971–1990 (w tym 22 do roku 1982, a więc do przejścia profesora na emeryturę, pozostałe 24 zaś z lat 1983–1990). Nie jest to kompletna korespondencja, z nielicznymi wyjątkami nie są bowiem dostępne listy pisane przez C. Kunderewicza. Listy J. Kodrębskiego umożliwiają jednak prześledzenie relacji, jakie towarzyszyły współpracy obu panów, a przy okazji pozwalają na wgląd w realia epoki. Choć J. Kodrębski nigdy nie wyszedł w nich poza formalny sposób komunikowania się (każdy z listów rozpoczyna się zwrotem „Szanowny Panie Profesorze!”, kończy zazwyczaj frazą „łączę ukłony i wyrazy szacunku”), to listy obok informacji o wzajemnych relacjach i podziale zadań w Katedrze są też świadectwem sympatii i szacunku, jakimi panowie się darzyli¹¹.

Korespondencję trudno określić jako systematyczną. Została ona zainicjowana przez J. Kodrębskiego listem z 9 lipca 1971 r. Zawiera on gratulacje w związku z uzyskaniem przez C. Kunderewicza tytułu naukowego profesora nadzwyczajnego, a przy tym zapewnienie, że nominacja została przyjęta przez pracowników Wydziału z żywym zadowoleniem, zaś komentarze przez nich formułowane są dowodem

¹⁰ Wszystkie te dokumenty w archiwum Katedry Prawa Rzymskiego UŁ. W charakterze ciekawostki warto wspomnieć o zastosowanej przez wnioskodawcę argumentacji. Poza standardowym odwołaniem się do godzinowych obciążeń dydaktycznych Katedry, odnosi się również do liczebności grup ćwiczeniowych. Profesor pisze: „Liczba uczestników grupy ćwiczeniowej przekracza obecnie 20, a ze względów dydaktycznych jest [to] bardzo niekorzystne [...]”.

¹¹ Zob. też I. Jakubowski, *Profesorowie Cezary Kunderewicz i Jan Kodrębski – polscy romaniści drugiej połowy dwudziestego wieku*, w: *Ad laudem magistri nostri. Mistrzowie. Dzieła polskiej romanistyki*, red. E. Gajda, Toruń 2018, s. 49–63.

szacunku i życzliwości, jakimi profesor cieszy się w Łodzi. Ton listu wskazuje na powszechną radość z nominacji (w tym szczególnie ze strony prof. Józefa Matuszewskiego¹²), ale też ogólną nadzieję, że nominacje profesorskie, a wśród nich ta C. Kunderewicza, „są symbolem pomyślniejszych czasów dla [...] wydziału”. Nominacje musiały być ważnym lokalnym wydarzeniem, skoro doczekały się relacji telewizyjnej i prasowej. Do listu dołączono wycinek z pierwszej strony „Głosu Robotniczego” z 9 lipca 1971 r. relacjonujący to wydarzenie. W kolejnej przesyłce, wysłanej dziesięć dni później J. Kodrębski, w związku z planowanym wyjazdem C. Kunderewicza do Kijowa i jego nieobecnością w Łodzi, przesyłał mu jeszcze korespondencję z gratulacjami, jaka nadeszła na adres Katedry¹³.

Listy dotyczą najprzeróżniejszych kwestii, w szczególności spraw administracyjnych i organizacyjnych Katedry (okresowo Zakładu), dydaktycznych, awansowych. Często zawierają też relacje z podróży krajowych i zagranicznych.

Z tego względu, że, jak wspomniano, prof. Kunderewicz stale zamieszkiwał w Warszawie, znaczna część korespondencji dotyczy szeroko rozumianych spraw dydaktycznych. Tak jest z listami z 2 i 16 października 1972 r. W związku z początkiem nowego roku akademickiego, J. Kodrębski przekazywał szefowi ustalone zgodnie z jego oczekiwaniami terminy wykładów. Ciekawa dla młodego pokolenia może być informacja, że dwugodzinne wykłady z prawa rzymskiego zarówno na studiach stacjonarnych, jak i zaocznych odbywały się w soboty¹⁴. Nie do końca czytelna odrębna notatka C. Kunderewicza na jednym z listów odnosi się prawdopodobnie do zaplanowanych w przerwach wykładów dwugodzinnych seminarium i proseminarium magisterskich. W każdym razie, z niewielkimi przerwami, sobotnie obowiązki dydaktyczne profesora wypełniały cały dzień, od godz. 10.30 do 18.00. Warto dodać, że we wszystkich listach, w których pojawiały się daty przyjazdu profesora do Łodzi, J. Kodrębski zapewniał także o swojej obecności w tym

---

¹² Prof. dr hab. Józef Matuszewski – historyk prawa, mediewista; kierownik Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa UŁ. W początkach naukowej kariery związany z Uniwersytetem Poznańskim (od 1955 r. Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza). Zatrudnienie w UŁ podjął w 1961 r., a więc równocześnie z C. Kunderewiczem. Może dlatego panowie pozostawali w sporej zażyłości; więcej np. L. Fijałkowska, *Józef Matuszewski (1911–2003)*, w: *70 lat Wydziału...*, s. 135–137.

¹³ Warto zauważyć, że nominacje były dość szeroko komentowane w prasie ogólnopolskiej. Informacja o nominacji C. Kunderewicza dotarła tą drogą do jego mentora, prof. E. Jarry, zamieszkałego na stałe w Oksfordzie, i on także przesłał gratulacje, nawiązując tym samym na nowo korespondencję przerwana prawdopodobnie w końcu lat czterdziestych. Cały dostępny zasób znajduje się w prywatnym archiwum C. Kunderewicza w Katedrze Prawa Rzymskiego UŁ.

¹⁴ W roku akademickim 1977/1978, na życzenie prof. Kunderewicza, wykład z prawa rzymskiego dla studiów stacjonarnych został przeniesiony na piątek, godz. 12.00–14.00 (list z 20 listopada 1977 r.), później godz. 11.00–13.00 (1978/1979); wreszcie na wtorek – najpewniej w roku akademickim 1981/1982. Ten stan rzeczy, warto dodać, utrzymuje się do dziś.

czasie w siedzibie Katedry. Odpowiadało to dobremu zwyczajowi przychodzenia pracowników do Katedry przed przyjazdem kierownika, opuszczenia jej zaś dopiero po jego wyjściu. Wszyscy pracownicy stale powiększającej się osobowo jednostki układali terminarz swoich zajęć, za punkt wyjścia biorąc daty i godziny pobytów profesora w Łodzi.

Współpraca w tym obszarze przebiegała w zespole bez jakichkolwiek zakłóceń. Nigdy nie pojawiła się też potrzeba odwołania zajęć z powodu nieobecności profesora. Każdy w Katedrze deklarował zastępstwo i w bardzo nielicznych przypadkach, kiedy zachodziła taka potrzeba, zajęcia się odbywały (listy z 8 września 1978 i 17 stycznia 1982 r.). Zresztą deklaracja ta działała w obie strony. W czasie pobytu doc. Kodrębskiego na stażu w Paryżu (listopad 1978 – maj 1979 r.) prof. Kunderewicz prowadził w jego zastępstwie wykłady z prawa rzymskiego dla studium zaocznego (list Kodrębskiego z 15 stycznia 1979 r.).

Profesor Kunderewicz egzaminował ustnie – i to niezależnie od liczby studentów. Zmiana nastąpiła, a i ta miała charakter przejściowy, dopiero po reformie studiów będącej wynikiem realizacji postulatów studentów strajkujących w 1981 r. Wówczas okresowo zlikwidowano studia administracyjne, dając studentom możliwość uzyskania dyplomu prawnika. Oczywiście zachodziła konieczność uzupełnienia różnic programowych, wśród nich złożenia egzaminu z prawa rzymskiego. Liczba studentów gwałtownie wzrosła, zaszła więc potrzeba egzaminowania ich w formie pisemnej. Doc. Kodrębski informował o rezultatach sesji, wyrażając satysfakcję z „nadszpiegowanie dobrych” wyników pisemnego egzaminu dla ponad 300 studentów IV i V roku byłej administracji (list z 20 marca 1982 r.).

Wcześniej jednak, ze względu na sytuację polityczną, nastąpiły perturbacje zarówno w harmonogramie zajęć dydaktycznych, jak i sesji. W liście z 26 stycznia 1981 r. J. Kodrębski zawiadamiał o odwołaniu sesji na studiach stacjonarnych (na studiach zaocznych egzaminy odbywały się „normalnie, tylko poza wydziałem, w pomieszczeniach dziekanatu”) i relacjonował: „[...] Od zeszłej soboty na wydziale, a także i innych wydziałach uniwersytetu trwa strajk okupacyjny, a zajęcia przestały się odbywać. Studenci domagają się przyjazdu ministra, który – jak czytałem – zaprasza ich do rozmów w Warszawie. W tej sytuacji trudno powiedzieć, kiedy strajk ustanie, tym bardziej, że – o ile mi wiadomo – Łódź została wybrana jako pokazowy ośrodek walki studenckiej i hasła oraz postulaty wydziałowe (wśród nich przedłużenie nauki prawa rzymskiego do dwu semestrów) zaczynają, jak słyszałem, ustępować miejsca hasłom ogólniejszej natury. Dziś po raz pierwszy pojawiłem się na wydziale – przeszedłem zapalenie płuc i jeszcze nie czuję się najlepiej, stąd nie orientuję się zbyt w sytuacji. W każdym razie na wydziale panuje dość dziwna atmosfera – kilka sal służy za sypialnie, na korytarzach stoją łóżka składane

i tapczany, młodzież spędza czas na wiecach, słuchaniu muzyki i grze w karty – jedynym miejscem, gdzie nikogo nie było była czytelnia. Bufet wydaje posiłki, ludzie z miasta przynoszą jedzenie. Nastrój jest raczej nerwowy, ale stosunek do pracowników poprawny, szereg młodszych kolegów pełni dyżury na wydziale, ale w zasadzie władza jest (czy też ma być) w rękach Studenckiego Komitetu Jedności skupiającego działaczy i SZSP, i NZS. Przy wejściu studenci z opaskami sprawdzają legitymacje i wpuszczają jedynie studentów i pracowników. O ile mi wiadomo, studenci się wymieniają (rotacja), ale stale na wydziale jest ponad setka ludzi. Od zewnątrz wydział jest oblepiony plakatami, o treści niekiedy arcykłopotliwej (sprawa Katynia), były podobno próby różnych prowokacji. Podobna sytuacja jest na innych wydziałach, dziś zaczął się strajk na Akademii Medycznej, a jutro – podobno – ma się zacząć na Politechnice. [...] Trudno przewidzieć dalszy rozwój sytuacji, ale sądzę, że sesja skończy się (o ile się rozpocznie) z dużym opóźnieniem. Rada Wydziału odbyła dwa posiedzenia na których w zasadzie zaakceptowała postulaty studenckie, przekazując je rektorowi i ministrowi do dalszego załatwienia (w tym postulat przedłużenia naszego wykładu)”¹⁵.

W liście z 3 lutego 1981 r. jest mowa o tym, że strajk trwa nadal, że „na wydziale panuje porządek, ale atmosfera jest napięta” oraz że poziom zakończonych egzaminów z prawa rzymskiego dla studium zaocznego był fatalny. List z 7 lutego 1981 r. rozpoczyna informacja, że pojawiła się nadzieja na zakończenie strajku w tych dniach, że 13 lutego odbędzie się posiedzenie Rady Wydziału i że autor listu spodziewa się zmian na uczelni wskutek ostatnich wydarzeń, których kierunek pozostaje niejasny. Sytuacja uspokoiła się jednakże tylko na chwilę, a strajki ze stycznia i lutego 1981 r. były w pewnym sensie preludium do wprowadzenia w Polsce stanu wojennego 13 grudnia tegoż roku. Na miejsce akcji protestacyjnej dla proklamowanego tego samego dnia strajku studenckiego został wybrany gmach Wydziału Prawa i Administracji UŁ, którego dziekanem była już wtedy prof. Biruta Lewaszkiewicz-Petrykowska¹⁶. Zachowały się trzy listy z tego okresu, zapewnijące prof. Kunderewicza o tym, że w zakładzie wszystko jest w porządku, że pracownicy „musieli jedynie przekazać do depozytu maszynę do pisania”, ale wszyscy są zdrowi, że w zakładzie odbywają się dyżury i że opracowany został harmonogram pracy naukowej pracowników Katedry na styczeń 1982 r. Listy te zawierają też zapewnienie

¹⁵ Archiwum Katedry Prawa Rzymskiego UŁ, Komunikat z posiedzenia Rady Wydziału Prawa i Administracji UŁ w dniu 16 stycznia 1981 r. poświęconego rozpatrzeniu postulatów wniesionych przez studentów kierunku prawa i administracji.

¹⁶ Sprawa obrosła ogromną literaturą; zob. np. L. Próchniak, *Młodzież kontra ZOMO. Strajk studencki w Łodzi 14–15 grudnia 1981 r.*, <https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/156563,Leszek-Prochniak-Mlodziez-kontra-ZOMO-Strajk-studencki-w-Lodzi-1415-grudnia-1981.html> [dostęp: 18.01.2024 r.].

o natychmiastowym powiadomieniu o terminie wznowienia zajęć i posiedzeń Rady Wydziału oraz świąteczne i noworoczne życzenia od wszystkich pracowników.

Z okresu politycznego niepokoju pochodzą jeszcze dalsze listy, które wyrażają niepewność co do terminu wznowienia zajęć na uczelni, a w związku z tym co do terminu zakończenia semestru zimowego oraz długości trwania semestru letniego i sesji. 17 stycznia 1982 r. J. Kodrębski pisał: „Rozpoczęliśmy zajęcia na studiach zaocznych, a władze uczelni pragną 1-go lutego rozpocząć zajęcia na wszystkich kierunkach studiów stacjonarnych. Decyzja w tej sprawie należy do ministerstwa, sądzę, że dopiero za kilka dni będziemy coś w tej sprawie wiedzieć. Wydaje się jednak, że Pan Profesor prawdopodobnie będzie miał swój wykład 2 lutego. [...] Wydział jest zasadniczo zamknięty, nasi pracownicy wpuszczają do środka tylko pracowników i studentów zaocznych po sprawdzeniu legitymacji”.

Warunkiem uruchomienia Wydziału był udział wszystkich pracowników w szkoleniu o problematyce stanu wojennego. Jan Kodrębski informował w liście także o regularnych spotkaniach w Katedrze oraz o swoim trzytygodniowym pobycie w sanatorium w Zakopanem (21 stycznia – 10 lutego) w związku z koniecznością „kuracji i wypoczynku”. Także C. Kunderewicz niedomagał w tym czasie. Po wznowieniu wykładów i powrocie J. Kodrębskiego z sanatorium, ten prowadził w zastępstwie profesora wykłady z prawa rzymskiego (list z 24 lutego 1982 r.). Jak długo trwała absencja prof. Kunderewicza na wydziale, nie wiadomo, ale z listu datowanego na 20 marca 1982 r. wynika, że panowie planowali spotkanie w Łodzi 30 marca.

Oczywiście w obejmującej wiele lat korespondencji nie mogło zabraknąć wzmianek o współpracownikach. Niemal w każdym z listów jest o nich mowa albo *in gremio* (jak choćby we wzmiankowanych już listach z okresu strajków studenckich i stanu wojennego), albo indywidualnie: a to że dr Jakubowski przebywa akurat na Węgrzech, a to że p. Pikulska zajmuje się córeczką, ale wróci jesienią do zajęć dydaktycznych, a to że dr Fijałkowski otrzymał paromiesięczne stypendium do Włoch i załatwia stosowne formalności. Część kolegów prowadziła z profesorem indywidualną korespondencję i te listy także znajdują się w prywatnym archiwum C. Kunderewicza.

Z punktu widzenia realiów ówczesnego życia, ciekawe wątki pojawiają się w związku z remontem i przeprowadzką Katedry. Dwa listy – z 5 i 20 września 1977 r. – raportują przede wszystkim postępy w przebiegu remontu przyszłego lokalu Katedry, przenoszonej z pierwszego na trzecie piętro budynku przy ul. Skłodowej 59a (Collegium Iuridicum). J. Kodrębski czuwał i koordynował ten remont. Wydaje się, że układ pomieszczeń, w których Katedra wygodnie rezydowała do przeprowadzki do budynku przy ul. Uniwersyteckiej 3 w 1993 r., jest w znacznej

mierze wynikiem praktycznego zmysłu J. Kodrębskiego: „W naszym dotychczasowym Zakładzie wybito dodatkowe drzwi, wszystko jest pokryte kurzem i gruzem, tak, że opuścić ten lokal musimy. Doc. Rotocki¹⁷ przeniósł się już na parter do pawilonu, dziś właśnie z działem technicznym omówiłem *in situ* adaptację naszego nowego, trzypokojowego lokalu; w tym tygodniu postawi się ściankę działową i przebiję drzwi do pokoju po p. Rotockim (to ostatnie trochę nieformalnie, bo inwestycja ta nie figuruje w piśmie dziekana do działu technicznego, ale sądzę, że należy stworzyć fakt dokonany), następnie przystąpi się do malowania i kładzenia wykładziny podłogowej. [...] Zechce Pan profesor podać mi jaki kolor ścian zakładu sobie życzy [...]”. W liście z 20 września 1977 r. J. Kodrębski informuje: „W naszym przyszłym zakładzie wybito już drzwi i postawiono ściankę działową, tak, że mamy już nasze trzy pokoje, ale na tym roboty stanęły, bo nie ma malarzy. W tym stanie rzeczy chcę książki z naszego zakładu przenieść na III piętro do pustego pokoju gdzie będą należycie zabezpieczone, a meble zostaną w dotychczasowym lokalu, gdzie będziemy czekali końca remontu. Ponieważ w dotychczasowym lokalu wybito dodatkowe drzwi książki nie są należycie zabezpieczone”.

Z dniem 30 września 1982 r. prof. Kunderewicz przeszedł na emeryturę i z tym dniem rozwiązano z nim stosunek służbowy. Zachowane w teczce osobowej C. Kunderewicza dokumenty świadczą o tym, że formalności związane z odejściem na emeryturę załatwiane były w czerwcu 1982 r. i zapewne już wtedy władze UŁ wystąpiły do niego z propozycją dalszego zatrudnienia. Na propozycję tę przystał i już 17 września 1982 r. zawarł z UŁ umowę o pracę w wymiarze 1/3 etatu¹⁸.

Sytuacja powtarzała się rokrocznie aż do września 1986 r. (w kolejnych latach było to już wymiar 1/4 etatu). W liście datowanym na 17 lipca 1984 r., w całości poświęconym sprawom związanym z organizacją nowego roku akademickiego w Katedrze, J. Kodrębski decyzję o kontynuowaniu zatrudnienia określa jako wspaniałością: „Cieszę się bardzo, że przyjął Pan propozycje przedstawione przez dziekana Seweryńskiego. Liczyłem na to, wiedząc, jak Pan jest oddany naszej uczelni i katedrze. W pełni doceniamy, nasi koledzy i ja, poświęcenie Pana Profesora; sądzę, że przyjazdy Pana Profesora będzie można ustalać w częstotliwości zgodnej z Pańskim samopoczuciem i stanem zdrowia. Serdecznie Panu dziękuję”.

Ważnym, a właściwie wiodącym wątkiem korespondencji tego okresu, poza standardową kwestią postępów bądź ich braku w pracy naukowej młodszych pracowników Katedry, są zagadnienia wydawnicze dotyczące w szczególności wydania

¹⁷ Docent (od 1975 r. prof.) Zbigniew Rotocki – specjalista w zakresie prawa międzynarodowego publicznego, kierownik Katedry/Zakładu w latach 1965–1978; więcej np. P. Daranowski, *Zbigniew Rotocki (1920–1978)*, w: *70 lat Wydziału...*, s. 167–169.

¹⁸ Karty 200–204 w aktach Archiwum UŁ.

specjalnego tomu „Folia Iuridica”. Z końcem zatrudnienia profesora w Łodzi podjęto inicjatywę zadedykowania mu specjalnego tomu tego czasopisma. Była to księga jubileuszowa, w redagowaniu której jubilat brał jakiś, zapewne marginalny, udział¹⁹.

Sprawa księgi jubileuszowej nie zakończyła się pełnym sukcesem. Wzmianki w listach C. Kunderewicza sugerują, że i wcześniej pojawiły się jakieś usterki, ale nie ulega wątpliwości, że w wydrukowanych już egzemplarzach na stronie tytułowej pojawił się żenujący błąd w dedykacji. Profesor Kunderewicz pisze: „niestety i tym razem nastąpiło jakieś niedopatrzenie i w napisie dedykacyjnym księgi znalazł się poważny błąd gramatyczny: zamiast ‘Caesarii’ powinno być ‘Caesario’. Nigdy nie przypuszczałem, że księga pamiątkowa może stać się dla mnie przyczyną tyłu przykrości. W każdym razie może wypadaloby przed rozesłaniem jej poprawić ten fatalny błąd ołówkiem lub długopisem, nie mówiąc już o dodaniu erraty bibliografii”. Dalej jest jeszcze gorzej: „myślałem, że we wrześniu pożegnamy się w pogodnym nastroju, ale teraz zupełnie odeszła mnie ochota przyjazdu do Łodzi [...]”. Uff...

Na szczęście inne inicjatywy wydawnicze, o czym za chwilę, realizowane były z dużo większym powodzeniem.

Ważnym wątkiem w korespondencji między panami były wrażenia z podróży naukowych J. Kodrębskiego. Są to listy i karty pocztowe nadawane z Francji oraz Włoch. Zawierają szczegółowe relacje z przeprowadzonych tam kwerend bibliotecznych i różnych wydarzeń naukowych, w których ten brał udział. W Paryżu bezcennej pomocy udzielił J. Kodrębskiemu prof. Józef Méléze-Modrzejewski, bliiski współpracownik C. Kunderewicza z okresu warszawskiego, od 1959 r. osiadły we Francji. W liście z Paryża nadanym 26 listopada 1978 r. J. Kodrębski pisze: „[...] okazał mi bardzo wiele życzliwości, pokazał mi wyspecjalizowane i trudno dostępne biblioteki starożytnicze na Sorbonie, przedstawił mnie bibliotekarzom Instytutu Prawa Rzymskiego, co umożliwiło mi swobodne korzystanie z tych wspaniałych zbiorów. Myślę, że biblioteki Instytutu Prawa Rzymskiego (salle Noailles i salle Collinet) są najlepsze na świecie, stanowią nieporównane narzędzie pracy. Dzięki Modrzejewskiemu zostałem też członkiem Societe d’Histoire du Droit, zgłosił, razem z prof. Braun, moją kandydaturę”. W listach pojawiają się bardzo ważne dla adresata informacje o nowo nawiązanych bądź odnowionych kontaktach naukowych (Pierre Braun, André Magdelain, Guillaume Cardascia, Fritz Sturm, Alan Watson, Jean Gaudemet, Jean-Philippe Lévy, Arnaldo Biscardi). Wszystkich ich prof. Kunderewicz znał osobiście, z większością utrzymywał, niejednokrotnie bardzo ścisły, kontakt korespondencyjny.

---

¹⁹ Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica 1986, nr 21.

Ważne i znajomo pobrzmiewające są uwagi dotyczące kondycji nauk historyczno-prawnych. „Odnoszę wrażenie, że klasyczna romanistyka przeżywa w Francji kryzys nadal: Modrzejewski jest profesorem historii starożytnej, wyklada na Sorbonie o Grecji (*Femme et famille en Grece ancienne* – w istocie chodzi o wykład greckiego prawa rodzinnego), Braun kontynuuje swe badania nad czarownicami i właśnie szykuje wydanie większej pracy. Asystent Modrzejewskiego zajmuje się konstytucjami Sewerów – klasyczną prywatystyką, o ile mogłem spostrzec, nikt prawie się tu nie zajmuje” (list z 26 listopada 1978 r.). „[...] Atmosfera w tutejszym środowisku historyczno-prawnym nie jest najlepsza. Często słyszy się utyskiwania na redukcję programów historyczno-prawnych, brak etatów itp. – znamy to dobrze z kraju. Sytuacja uniwersytetów francuskich jest dość trudna, studentów jest za dużo w porównaniu do możliwości, a personel nauczający skłócony i domagający się stabilizacji nawet dla asystentów – na tym tle częste są strajki” (15 stycznia 1979 r.).

W listach nie brak też wątków osobistych. W całej korespondencji stałym motywem jest troska o zdrowie, w szczególności sposób zaznaczona w roku 1978. W tym czasie prof. Kunderewicz przechodził rekonwalescencję po przebytej operacji i J. Kodrębski zachęcał go do „dłuższego wypoczynku” lub wyjazdu do sanatorium w Krynicy. Proponował swoją pomoc w ubieganiu się o pobyt tam, dodając „że Gaius czeka na polskie wydanie już 18 wieków” (w tym czasie C. Kunderewicz pracował bardzo intensywnie nad przekładem *Instytucji*). Po raz kolejny oddawał się do dyspozycji w zastępstwie na wykładach (8 września 1978 r.). Niezmienne pozostają także propozycje pomocy w postaci przeprowadzenia kwerend przy okazji wyjazdów zagranicznych, zakupu lekarstw czy też innych potrzebnych rzeczy, pojawia się również uroczą opowiadką o spotkaniu towarzyskim w gronie Modrzejewski – Braun – Kodrębski. „[...] Przy tej okazji wypróżniliśmy za zdrowie Pana Profesora butelkę, którą przed 11 laty ofiarował Pan prof. Braunowi” (8 maja 1983 r.).

Ostatecznie z dniem 30 września 1986 r. formalne relacje C. Kunderewicza z UŁ zostały zamknięte. Były wprawdzie pomysły przedłużenia zatrudnienia w zmniejszonym jeszcze, symbolicznym wymiarze 1/6 etatu, ale na koniec plany te zarzucono.

Siłą rzeczy intensywność kontaktów osłabła, choć wymiana listów nie ustała. Niezmienne ze strony prof. Kodrębskiego, w kolejnych listach pojawiają się prośby o spotkanie, czy to w Łodzi, czy też w Warszawie. Do takich spotkań w szerszym gronie doszło zaledwie kilka razy. Niewątpliwie jedną z przyczyn było odejście małżonki profesora na początku 1987 r. Państwo Kunderewiczowie pozostawali w harmonijnym związku małżeńskim przez ponad 50 lat, nic więc dziwnego, że śmierć żony, potencjalnie przynajmniej czasowo, odebrała profesorowi chęć do podtrzymywania kontaktów. Słowa, jakich użył J. Kodrębski w liście z 4 marca 1987 r.,

oddawały emocje wszystkich członków Katedry: „Mam nadzieję, że nie podda się Pan losowi i nadal będzie służył swą wiedzą nauce. Jeżeli świadomość oddania i przywiązania dla Pana osoby z mojej strony i ze strony Pańskich uczniów może być Panu jakąś pociechą, to pragnąłbym, aby Pan był pewien tego przywiązania i wdzięczności, jaką dla Pana żywimy.”

W kolejnych listach pobrzmiwają niepokój i troska o stan fizyczny i kondycję psychiczną prof. Kunderewicza, pojawiają się też wzmianki o pogarszającym się stanie zdrowia J. Kodrębskiego.

Na szczęście – w kontekście wpadek przy redagowaniu książki jubileuszowej – kolejne przedsięwzięcia wydawnicze poszły dużo lepiej. Profesor Kodrębski podjął inicjatywę wznowienia unikatowego już wówczas opracowania *Najstarszych praw świata* oraz sporządzenia autorskiego zbioru monograficznych artykułów autorstwa C. Kunderewicza, które udatnie zostały zamknięte ogólną formułą *Studiów z rzymskiego prawa administracyjnego*. Tym zagadnieniom poświęcona jest korespondencja z lat 1988–1989. Niektóre problemy w niej poruszane mają charakter czysto techniczny, inne także merytoryczny. Wszystkie były dla zaawansowanego wiekiem i schorowanego C. Kunderewicza kłopotliwe, ale aktywna pomoc pracowników Katedry pozwoliła doprowadzić oba przedsięwzięcia do końca. Przy drugim z tych zbiorów zaangażowanie J. Kodrębskiego jako redaktora *Studiów...* było odpowiednio większe. W każdym razie konsultował szczegółowo z autorem zarówno koncepcję pracy, a więc dobór tekstów, ich kolejność, jak i na koniec – tytuł zbioru²⁰. Przygotował też słowo wstępne *Od Redakcji*.

Bardzo ważnym wydarzeniem, które także pozostawiło ślad w korespondencji, było powołanie prof. Kunderewicza na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr Anny Pikulskiej-Robaszkiewicz. W liście z 19 października 1988 r. J. Kodrębski zwrócił się do prof. Kunderewicza z prośbą o zrecenzowanie rozprawy. Ten miał zastrzeżenia ze względu na swoje zaangażowanie w powstanie pracy. Argumentacja prof. Kodrębskiego była przekonująca i ostatecznie została przez adresata zaakceptowana: „Fakt związku Pana z wyborem tematu pracy i jej opracowaniem nie pozbawia Pana Profesora prawa do jej oceny. Jak wiadomo, profesor Szpunar bywa z reguły recenzentem prac doktorskich, których promotorem jest p. prof. Lewaszkiewicz-Petrykowska, mimo, że bierze udział w procesie ustalania tematów i omawianiu tychże prac na swoim seminarium. Pozwolę sobie też przypomnieć Panu Profesorowi, że byłem recenzentem pracy kol. Jakubowskiego, aczkolwiek miałem swój udział w wyborze jego tematu i w powstawaniu tej pracy. Udział Pana Profesora jako recenzenta byłby z pewnością uważany przez Radę Wydziału za właściwy,

²⁰ C. Kunderewicz, *Studia z rzymskiego prawa administracyjnego*, Łódź 1991.

potwierdziłby też istnienie nadal między Panem a Jego wieloletnimi uczniami i współpracownikami więzów, do których tak p. Pikulska, jak i ja, przywiązujemy wielką wagę i w które głęboko wierzę. Byłoby nam bardzo przykro, gdyby Pan Profesor w czasie tej obrony doktorskiej, pierwszej obrony doktorskiej z dogmatyki prawa rzymskiego w dziejach naszego wydziału, był tylko widzem. Bardzo Pana, tak w imieniu kol. Pikulskiej, jak i własnym, proszę o łaskawe przychylenie się do naszej prośby”. Uchwałą z dnia 18 listopada 1988 r. Rada Wydziału Prawa i Administracji UŁ powołała prof. Kunderewicza na recenzenta rozprawy. Profesor recenzję sporządził i wziął udział w obronie, która odbyła się 13 stycznia 1989 r.

Jeden z nielicznych listów prof. Kunderewicza, zachowanych w archiwum Katedry, pochodzi z 7 lipca 1989 r. Profesor informuje w nim, że udało mu się pokonać dolegliwości na tyle, że może odpowiedzieć na list z 16 czerwca 1989 r. i podziękować za troskę o zdrowie i samopoczucie. Pisze: „zdolałem, mimo trapiącej mnie choroby, uciążliwych trudności życia codziennego i prawie zupełnego osamotnienia zachować równowagę ducha i nawet nie zrezygnować z pracy naukowej. W CPH ukazał się właśnie mój artykuł o nowych fragmentach zbiorów praw klinowych, zaś wkrótce w wydawnictwie Wydz. Prawa i Adm. UW zostaną wydrukowane moje wspomnienia z lat 1932–1939 oraz biografia prof. E. Jarry. Zabrałem się też do opracowywania jeszcze jednego artykułu asyriologicznego. [...] Chciałbym wyrazić głęboką wdzięczność za ofiarowaną mi pomoc, ale moja sytuacja jest taka, że z moimi smutkami i trudnościami muszę się zmagać samotnie”.

Profesor Cezary Kunderewicz zmarł 20 sierpnia 1990 r. Informacja o pogrzebie – znak czasów! – ze względu na okres wakacyjny dotarła tylko do niektórych członków Katedry i tylko oni wzięli w nim udział. Dlatego J. Kodreński w liście z 30 sierpnia pisze do córki profesora: „z głębokim bólem i żalem przyjąłem wiadomość o śmierci Pani Ojca. Wiązała mnie z nim prawie trzydziestoletnia współpraca, uważałem go za mego mistrza i nauczyciela. Ból mój jest tym większy, że nie mogłem być obecny na jego pogrzebie – ze względu na wakacyjny wyjazd dowiedziałem się o tej stracie dopiero dziś, wróciwszy do domu. Moi współpracownicy nie mogli się ze mną skomunikować. Jeszcze niedawno otrzymałem Jego obszerny list, datowany na 23 lipca, świadczący o Jego aktywności i stoickiej postawie. Cieszę się przynajmniej, że tuż przed śmiercią otrzymał egzemplarze autorskie swej książki o prawach klinowych i że sprawiło Mu to radość. Pamięć o Pani Ojcu będzie żyła długo w naszym Uniwersytecie. Nie miałem z nim może zbyt bliskiego kontaktu osobistego, ale ceniłem Go i szanowałem, mam też nadzieję, że był zadowolony z pracy z naszym łódzkim zespołem”.

Dalej w tym samym liście znajduje się odniesienie do ciągle jeszcze trwających prac nad zbiorem studiów poświęconych rzymskiemu prawu administracyjnemu,

połączone z prośbą o kontakt w tej sprawie, a w szczególności przesłanie dodatkowych materiałów mogących posłużyć do przygotowania wspomnienia o profesorze oraz zdjęcia, które mogłyby zostać wykorzystane do wykonania portretu do zawieszenia w sali posiedzeń Rady Wydziału. Teresa Kunderewicz CR odpowiedziała na ten list 6 listopada 1990 r. i przesłała bliżej niezidentyfikowane materiały, które według wszelkiego prawdopodobieństwa były pomocne w dalszych czynnościach. W każdym razie portret prof. Kunderewicza w sali posiedzeń Rady Wydziału zawisł bardzo szybko.

Profesor Jan Kodrębski zmarł niewiele później, bo w marcu 1997 r.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum UŁ

Teczka osobowa C. Kunderewicza, sygn. 10231.

Teczka osobowa T. Fijałkowskiego, sygn. 16150.

Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1960/1961, Łódź 1960.

Archiwum UW

Teczka osobowa C. Kunderewicza, sygn. 3241.

Dział Kadr UŁ

Teczka osobowa I. Jakubowskiego, bez sygn.

Katedra Prawa Rzymskiego UŁ

Dokumentacja z osobistego archiwum C. Kunderewicza.

Komunikat z posiedzenia Rady Wydziału Prawa i Administracji UŁ w dniu 16 stycznia 1981 r. poświęconego rozpatrzeniu postulatów wniesionych przez studentów kierunku prawa i administracji.

Źródła

Rozporządzenie Ministrów Szkolnictwa Wyższego, Zdrowia, Oświaty, Spraw Zagranicznych oraz Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki z dnia 30 marca 1960 r. w sprawie brzmienia i trybu składania ślubowania przez osoby powołane na stanowiska pracowników nauki w szkołach wyższych, Dz. U. z 1960 r. Nr 22, poz. 131, http://g.ekspert.infor.pl/p/_dane/akty_pdf/DZU/1960/22/131.pdf#zoom=90 [dostęp: 18.01.2024 r.].

Literatura

- Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica 1986, nr 21.
- Daranowski P., *Zbigniew Rotocki (1920–1978)*, w: *70 lat Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego*, red. A. Liszewska, A. Pikulska-Radomska, Łódź 2015.
- Fijałkowska L., *Józef Matuszewski (1911–2003)*, w: *70 lat Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego*, red. A. Liszewska, A. Pikulska-Radomska, Łódź 2015.
- Jakubowski I., *Profesorowie Cezary Kunderewicz i Jan Kodrębski – polscy romaniści drugiej połowy dwudziestego wieku*, w: *Ad laudem magistri nostri. Mistrzowie. Dzieła polskiej romanistyki*, red. E. Gajda, Toruń 2018.
- Jakubowski I., Pikulska-Radomska A., Rau Z., *Jan Kodrębski (1936–1997)*, w: *70 lat Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego*, red. A. Liszewska, A. Pikulska-Radomska, Łódź 2015.
- Kunderewicz C., *Studia z rzymskiego prawa administracyjnego*, Łódź 1991.
- Matuszewski J., *Jan Adamus (1896–1962)*, w: *70 lat Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego*, red. A. Liszewska, A. Pikulska-Radomska, Łódź 2015.
- Pikulska-Radomska A., *Profesor Eugeniusz Jarra i jego Seminarium Filozofii Prawa Uniwersytetu Warszawskiego*, w: Ł. Opaliński, *De officiis libri tres / O powinnościach księgi trzy*, tłum. A. Maciejewska, wstęp i przypisy M. Tracz-Tryniecki, Warszawa 2023.
- Pikulska-Radomska A., *Sylwetki łódzkich uczonych. Profesor Jan Kodrębski*, z. 89, Łódź 2008.
- Pikulska-Radomska A., *Ze spuścizny Profesora Cezarego Kunderewicza. Trudna droga do Akademii*, *Zeszyty Prawnicze* 2022, t. 22, nr 3.
- Próchniak L., *Młodzież kontra ZOMO. Strajk studencki w Łodzi 14–15 grudnia 1981 r.*, <https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/156563,Leszek-Prochniak-Mlodziej-kontra-ZOMO-Strajk-studencki-w-Lodzi-1415-grudnia-1981.html> [dostęp: 18.01.2024 r.].